

KIVI JA AHLQVIST

FL Irma Perttula

Kun August Ahlqvist toukokuussa 1870 hyökkäsi *Helsingfors Allmänna Tidningin* kahdessa numerossa juuri ilmestyneen *Seitsemän veljeksien* kimppuun, ei kyseessä suinkaan ollut hänen ensimmäinen, eikä myöskään viimeinen, Kiveen kohdistunut teilausensa. Alusta alkaen Ahlqvist oli ottanut Kiven hampaisiinsa ja rusikoinut säälimättömästi hänen teoksiaan samoin kuin Kiveä henkilönä. Hän arvosteli ankarasti jo Kiven kahta ensimmäistä, vuonna 1860 julkaistua runoa. Varsinaiset hyökkäykset alkoivat *Kullervon* arvostelulla vuonna 1865. Ja niin hurja tuntuu olleen *Seitsemän veljeksien* voima ja vimma, että yksi teilaus ei riittänyt. Maagiset kolme kertaa Kivi romaanin kirjoitti ja maagiset kolme kertaa Ahlqvist yltyvällä raivolla teoksen kielsi ja leimasi sen ”häpeäpilkuksi suomalaisessa kirjallisuudessa”. Myös jo sairaan Kiven viimeistä, vuonna 1871 ilmestynyttä näytelmää *Margareta* hän arvosteli julmasti ja armottomasti. – Mutta mikään ei tuntunut riittävän: vielä vuonna 1874, Kiven maattua jo toista vuotta haudassa, Ahlqvist julkaisi runokokoelmassaan *Säkeniä II* räikeän halveksuvan pilkkarunon Kivestä nimellä ”Eräs runoilija haudataan”:

”Runoilijaks” ma ristittiin,
Sanottiin Shakespeariksi,
Verraksi Väinön väitettiin:
Muut’ en mä ollut kuitenkaan
Kuin taitamaton tahruri
Ja hullu viinan juoja vaan.

– Miksi? Miten on selitettävissä Ahlqvistin arvostelujen poikkeuksellinen raivo, niitten ilmiselvä pyrkimys totaalisesti kieltää Kiven teosten merkitys, samoin kuin niistä huokuva, käsittämättömältä tuntuva vastenmielisyys paitsi Kiven teoksia myös hänen persoonaansa kohtaan? Näitä kysymyksiä ei yksikään Kivi-tutkija ole voinut sivuuttaa, ja nämä kysymykset nousevat yhä uudestaan piinaamaan Kiven teosten lukijoitten ja ystävien mieltä.

Millaisia Ahlqvistin arvostelut oikein olivat? Mihin hän niissä tarttui? Entä mitä teilaukset merkitsivät Kivelle, hänen kirjailijanuralleen ja sairastumiselleen? Miten muut aikalaiset suhtautuivat Kiveen, entä Ahlqvistiin? Millaisia selityksiä Ahlqvistin hyökkäyksille voidaan löytää?

Ahlqvistin arvostelut

Ahlqvist arvosteli Kiven teoksia varsinaisesti kuusi kertaa, lisäksi hän sivuaa *Seitsemää veljestä* yhdessä muussa arvostelussaan:

- Runojen ”Unelma” ja ”Kaunisnummella” arvostelu 1861
- *Kullervon* arvostelu 1865
- *Seitsemän veljeksien* 1. arvostelu 1870 (ruotsiksi)
- *Seitsemän veljeksien* 2. arvostelu 1873 (ruotsiksi)
- *Seitsemän veljeksien* 3. arvostelu 1874 (tässä kirjoituksessaan Ahlqvist kommentoi myös yleisesti Kiveä kirjailijana)
- *Margaretan* arvostelu 1872
- Arvostellessaan K. J. Gummeruksen romaania *Ylhäisiä ja alhaisia* vuonna 1871, Ahlqvist kommentoi *Seitsemää veljestä*

Kiven keskeisistä teoksista Ahlqvist ei arvostellut *Nummisuutareita*, *Kanervalaa* eikä *Leaa*. Vaikka Kivi *Nummisuutareitten* ilmestyttyä osasi jo odottaa Ahlqvistin teilausta, tällä kertaa sitä ei kuulunut. Fredrik Cygnaeus, yksi Kiven tärkeimmistä ymmärtäjistä ja puolustajista, ehti edelle; hän julkaisi *Nummisuutareista* loistavan arvostelun *Helsingfors Tidningarissa*. Ehkä Ahlqvist ei halunnut käydä kilpailemaan arvovalasta Cygnaeuksen kanssa, toisaalta hän oli *Nummisuutareitten* yhteydessä myös jäävi (vaikka jääviyskään ei häntä yleensä hillinnyt): hän oli osallistunut runokokoelmallaan *Säkeniä* siihen

kilpailuun valtionpalkinnosta, jonka Kivi *Nummissuutareillaan* voitti. Vaikka Ahlqvist ei erikseen arvostele Kiven omakustanteena ilmestynyttä runokokoelmaa *Kanervalan* (1866), tuomitsee hän viimeisen *Seitsemän veljeksien* arvostelun yhteydessä Kiven yleisesti myös onnettomaksi ”runoniekaksi” ja näytelmäkirjailijaksi. Samassa yhteydessä Ahlqvist sivaltaa jopa aikanaan suuren suosion teatteriesityksenä saanutta *Leaa*:

Kuinka tietämätöin hän oikeastaan oli dramallisellakin alalla, osoittaa paraiten aine [= aihe] hänen paraassa dramassaan, tuossa Leassa, jota ainetta itse Shakespeare ei olisi uskaltanut saattaa näyttämön permannolle.

Ahlqvist arvostelijana

Kun August Ahlqvist (1826–1889) ensi kerran kävi käsiksi Kiven tuotantoon vuonna 1861 *Mehiläisessä*, hän oli 32-vuotias tohtori ja yliopiston dosentti, josta parin vuoden kuluttua (1863) oli tuleva Helsingin yliopiston suomen kielen ja kirjallisuuden professori Lönnrotin jälkeen. Ahlqvist oli myös ehtinyt jo aloittaa ”kielenpuhdistustistelunsa” *Suomettaressa*, jossa oikoo arvostelemiensa kirjoittajien suomen kieltä yleensä ankaralla kädellä. Sen lisäksi Ahlqvist oli, runoilijanimellä Oksanen, saanut jo melkoisen maineen suomenkielisillä runoillaan, jotka oli tarkoitettu myös opiksi ja esikuviksi muille mahdollisille nouseville suomenkielisille kynäniekoille. Hänen käsialaansa ovat mm. ensimmäinen suomalainen maakuntalaulu ”Savolaisen laulu” (1852) ja suomalaisen taiderunon ensimmäinen balladi ”Koskenlaskijan morsiamet” (1853). Vuonna 1860 Ahlqvist oli myös julkaissut ensimmäisen runokokoelmansa *Säkeniä*, jota pidettiin uudenaikaisen suomenkielisen kirjallisuuden merkkitaipauksena

Asetelma on paljon puhuva: Ahlqvist, korkea oppiarvo, vankka asema ja sen suoma auktoriteetti tukenaan, tuntee kansallisuusaatteen mukaisesti kutsumukseksi suomen kielen kehittämisen sivistyskieleksi ja suomenkielisen kirjallisuuden ja kulttuurin luomisen. Tässä tehtävässään hän kokee olevansa puutarhuri, jonka ankarana, lähes pyhänä, velvollisuutena on kitkeä vaaralliset rikkaruohot suomen kielen ja suomalaisen kirjallisuuden vainioilta ja ohjata nousevaa suomalaista kirjallisuutta eurooppalaisten esikuvien suuntaan. Tätä tehtäväänsä hän toteuttaa ihanteellisessa runebergiläisessä, romanttissävyisessä hengessä. Kivi puolestaan on 26-vuotias ylioppilas ja aloitteleva suomenkielinen runoilija, vailla oppiarvoa, asemaa ja varallisuutta. Ja ennen kaikkea: hän ei suostu ruotuun. Hän ei ota opikseen Ahlqvistin ohjauksista ja ojennuksista, päinvastoin asettuu paitsi teoksissaan, myös *Kanervalan* esipuheessa ja kirjeissään selkeään vastarintaan Ahlqvistin kieli- ja kirjallisuus- ohjelmaa kohtaan. Vuonna 1869 Kivi eräässä kirjeessään kommentoi Ahlqvist-Oksasen runoja seuraavasti: ”Oksasen runollisuus, sen kieli, henki ja lausetapa, ei koskaan edistä suomen asiaa, vaan saattaa sen pikemmin ijankaikkiseksi jäänymään kankeisiin kaavoiinsa.”

Kun seuraavassa siteerataan August Ahlqvistin arvosteluja, lähteenä on käytetty J. V. Lehtosen tutkimusta *Aleksis Kivi aikalaistensa arvostelemana* (1931). Kyseisestä teoksesta löytyvät kaikki Ahlqvistin Kiveä koskevat arvostelut kokonaisuudessaan, suomenkieliset arvostelut alkuperäisessä muodossaan, ruotsinkieliset arvostelut Aune Krohnin suomentamina. Teoksesta löytyvät myös kaikki muut Kiven teoksia koskevat aikalaisarvostelut ja lausunnot.

Lihavoinnilla on nostettu esiin joitakin keskeisiä ja usein siteerattuja kohtia arvosteluista.

Runojen ”Unelma” ja ”Kaunisnummella” arvostelu 1861

Jo ensimmäisessä arvostelussaan Ahlqvist tarttuu ankaran puutarhurin ottein Kiven kieleen ja tuo esiin myöhemminkin toistuvan näkemykseensä uusmaalaisen murteen ”törkeydestä”. Hän antaa myös neuvon, jonka hän tulee myöhemmin usein toistamaan, nimittäin että Kiven olisi parasta lakata kynää käyttämästä – ainakin ellei seuraa arvostelijan ohjeita.

Arvostelu alkaa seuraavasti:

Nimi-merkin l:n kappale ”Kaunisnummella” on vähäinen, vaan ”Unelman” sisällitys on runollinen. Kieltä ei näy tämä kirjoittaja kuitenkaan vielä tuntevan.

Kuten Ilmari Kohtamäki on todennut, lyhyt ”Unelma”-runoa koskeva arvio on oikeastaan ainoa tunnustus,

jonka Ahlqvist antaa koko Kiven tuotannosta.

Ahlqvist tuo arvostelussaan edelleen esille runojen kielivirheitä ja jatkaa:

*Joka voipi tehdä tämmöisen vian, josta ankara koulu-mestari panisi poikaa kämmenelle, sillä lienee vähin oikeus ruveta semmoiseksi uudistusten ilmasijaksi kielessä kuin hra l kappaleissansa. Hän leikkelee nim. sanoja niin kuin äkinäinen nauriin-listijä naurista. Lukiessasi hänen teoksiansa luulisit, ett'ei Suomella ole kirjallista kieltä, ei kieli-oppia eikä sääntöjä, vaan että **Uusmaan poikkinainen ja törkeä murre** nyt on korotettu kirja-kieleksi. Jos hra l mieli kukoistaa suomalaisessa kirjallisuudessa, niin heittäköön pois tämän uudistajan-viran ja oppikoon kieli-opista ja muusta kirjallisuudesta, kuinka Suomen kieli on kirjoitettava. Sitten laulakoon niin, että vaarat raikuu!*

Kullervon arvostelu 1865

Vuonna 1859 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura julisti kilpailun ”paraimmasta suomen-kielisestä näytelmästä”. Sen voittajaksi julistettiin keväällä 1860 Alexis Stenvall *Kullervolla*. Tutkijalautakunta, johon kuului myös August Ahlqvist, nostaa sinänsä varsin suopeassa lausunnossaan esiin myös teoksen heikkouksia ja vikoja, ”jotka tekijä vähällä korjaamisella voipi poistaa”. Kaiken kaikkiaan lautakunta päätyy kuitenkin arvioon, että vioista huolimatta ”on tämä teos erinomainen sattuma Suomen kielen ja kirjallisuuden alalla”, joka antaa ”syyn luulla, että tällä tekijällä on toivollinen tulevaisuus Suomen kirjallisuudessa”. – Merkilliseltä vaikuttaa, että Ahlqvist on yhtynyt lausuntoon ilmoittamatta minkäänlaista eriävää mielipidettä, ja että juuri hän on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran sihteerinä esittänyt vuosikokouksessa tämän, ilmeisesti jopa itse laatimansa lausunnon. Toisenkin kerran, jo seuraavana vuonna 1861, Ahlqvist oli myöntämässä Kivelle palkintoa sittemmin kadonneesta *Aino*-nimisestä näytelmästä, jolla Kivi osallistui ylioppilaiden järjestämään näytelmäkilpailuun. Ilmeisesti Ahlqvist ei vielä tässä vaiheessa ollut selvässä oppositioasenteessa Kiveä kohtaan.

Kivi otti *Kullervo*a koskevat muistutukset huomioon ja korjasi näytelmää, mutta muitten tekeillä olevien töitten viedessä huomion, kesti *Kullervon* lopullinen valmistuminen neljä vuotta.

Kun uusi, nyt tutkijalautakunnan neuvon mukaisesti suorasanainen *Kullervo* vuonna 1864 vihdoinkin ilmestyi, hyökkäsi Ahlqvist tammikuussa 1865 *Suomettaren* kolmessa numerossa ilmestyneessä laajassa ja perinpohjaisessa arvostelussaan ennen näkemättömällä raivolla sen kimppuun – vaikka oli itse ollut aikaisemmin näytelmää palkitsemassa.

Ahlqvist ei näe näytelmässä muuta kuin mauttomuutta, taitamattomuutta, raakuutta, irstautta, kieli- ja tyylivirheitä, eikä sen tekijässä muuta kuin ”vallattoman pojannulikan”, jonka runotar iäksi ”karkoittaa tarhansa seuduilta pois”. Arvostelussa esiintyy letkauksia sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Tutkijakunnalle että *Kullervosta* ylistävän arvostelun kirjoittaneelle O. Toppeliukselle. Siinä esitetään, että *Kullervo* olisi ehdottomasti (sittenkin!) ollut kirjoitettava runomuotoon, ja puolustetaan sitä, monien tuon ajan ulkomaalaistenkin tutkijoidenkin omaksumaa kantaa, etteivät minkään kansan vanhojen kansalliseeposten tarjoamat aiheet sovi uudenaikaisen näytelmän käsiteltäviksi.

Ahlqvist kirjoittaa mm.:

*Näin on suomalaisen kirjallisuuden vainio, joka niinkuin muukin uudispelto tarvitsee tarkkaa haraamista ja kitkemistä, kauan aikaa saanut olla ruokkoamatta ja onkin tällä ajalla nisun seassa vahvasti työntänyt rikkaruohoa, joka kumminkin monestakin viljan tuntemattomasta katsojasta on näyttänyt paljaalta hedelmälliseltä elolta. Meidän velvollisuus on tässä tehdä ojennus ja muutos, ja tämä velvollisuus pakoittaa meidät kirjallisen tarkastustyömme aloittamaan menneen vuoden alalta, vaikka meillä olisi montakin syytä olla erillämme useammasta kuin yhdestä senaikuisesta kirjallisuustuotteesta. [- -] Näytelmärunon kannalta on päin vastoin Kullervon kosto Unnolle se ainoa aine [= aihe], mitä Kullervokertomuksesta voipi käyttää. Mutta se onkin kokonainen aine, ja taitavan runoilijan käsissä siitä kyllä voisi syntyä jotakin. [- -] Kullervon luonteen jos sitten puheiksi otamme, emme voi olla muistuttamatta, kuinka **raaistunut** hra Kiven Kullervo meistä on Kalevalan Kullervon rinnalla. Tässä jälkimmäisessä nähdään, kaiken kauhistavan neron ja kostonhimon rinnalla, paljo jalomielisyyttäkin [- -] Hra Kiven Kullervo julmenee julmenemistaan; hän itse pistää puukolla Ilmarisen emännän kuolijaksi (Kalevalassa tapattaa hän hänet pedoilla), joka on*

aivan tarpeetoin julmuus; hän sanoo tapauksesta sisarensa kanssa itsekseen: ”jokapäiväinen asia tämä oli luonnon säännön ja järjestyksen mukaan, eikä enempätä, sen hullu kuvailus [= kuvittelu, mielikuvitus] vaan melkeäksi [= melkoiseksi] tehdä taitaa”, ja saman asian omalle äitillensä kerrottuaan lohduttelee hän häntä näin: ”mitätön tämä asia on, perin mitätön ja turha, ja sopii sitä nauraa, vaan ei itkeä”. Koko tämä kohta tekee sanomattomasti inhoittavan vaikutuksen [- -] missä tekijänsä hänet koroittaa (tahi alentaa) pedolliseksi, siinä on kanssakärsimys kadonnut eikä muuta kuin inhollinen kauhistus vaan jälellä, ja tekijän teos on pahoin onnistunut. [- -] Me voimme vakuuttaa hra Kivelle ja muille, jotka tämmöisessä juonittelussa kielessä luulevat olevan jotain juhlallista, että sen vaikutus Suomen kieltä tuntevassa on sama kuin jos näkisi miehen, jonka on suorana käytävä, juopuneena edesssänsä horjehtivan. [- -] **Vaan kielen oikea käyttäminen on meistä kirjoittajalle ja olletikin runoilijalle yhtä tarpeellisena perustuksena kuin kahdella jalalla käyminen on tanssijalle.** Kun sentähden joku tungeksen kirjailijaksi, ja vieläpä kirjailijaksi kirjallisuuden korkeimmilla aloilla, eikä osaa kieltä oikein käyttää, on se meistä yhtä kuin jos joku pyrkisi balletin tanssijaksi, vaikka hän liikkaa tahi on toisjalka taikka ei vielä ole oppinut kävelemään. Ja tämmöisiä suomalaisen kirjallisuuden pelastajoina ruoskimisen kielivirheistänsä **pidämme velvollisuutena**, jota ei käy laiminlyöminen. Näitä on hra Kivikin. [- -] Lopuksi on meillä syytä muistuttaa, **ett’ei runouden ala ole leikkiketo, jossa poikain on lupa heittää kuperkeikkaa ja kävellä puujaloilla, vaan se yrttitarha, jossa kansan hengelliset hedelmät kasvavat, ja jossa ulosvalitut tietäjät hellin käsin näiden kukkasia hoitavat.** Näiden sen viljelijöiden joukkoon laskee runotar, tämän yrttitarhan haltia, vaan niitä luonnon lemmityitä, jotka hartaalla, nöyrällä ja puhtaalla mielellä pyhittäytyvät hänen palveluksellensa, Mutta väkisen sinne tungettelijat rankasee hän ylenkatseellansa, ja karkoittaa semmoiset iäti tarhansa seuduilta pois.

Kullervon teilaus ei Kiveä nujerra. – Tässä vaiheessa Kivi on ilmeisesti vielä tuntenut yleisen mielipiteen olevan vahvasti puolellaan Ahlqvistiä vastaan. Kivi kirjoittaa Helsingistä 3.3.1865 ystävälleen A. R. Svanströmille: ”Ahlqvist on hirmuisesti haukkunut Kullervoa arvostelemissa kirjoituksissaan Suomettaressa. Mutta on hyvä, että täällä on yleisesti naurettu koko arvostelulle. Vielä on hänellä Nummisuutarit jäljellä, ja olen kuullut hänen aikovan vielä pahemmin pidellä tätä kappaletta.” Kuten edellä on mainittu, Nummisuutareita Ahlqvist ei arvostellut.

Kullervon kieli oli jotakin uutta, eikä se Viljo Tarkiaisen mukaan varauksettomasti saanut kaikkien muittenkaan ihastusta osakseen. Viljo Tarkiaisen kirjoittaa: ”useammat lienevät yhtyneet sydämensä hiljaisuudessa siihen kovaan arvosteluun, minkä Suomen kielen ja kirjallisuuden professori Ahlqvist, etupäässä juuri kielellisillä, mutta myöskin esteettis-teoreettisilla perusteilla, antoi siitä Suomettaressa alkuvuodesta 1865.”

Seitsemän veljestä

Jo vuonna 1866 omakustanteena julkaisemansa runokokoelman *Kanervala* kannessa Kivi ilmoittaa, että häneltä ilmestyy joulukuun 1867 romaani ”Seitsemän miestä”. Romanin valmistuminen kuitenkin venyi. Kivi kirjoitti *Seitsemää veljestä* 10 vuoden ajan, ja hän kirjoitti sen kolme kertaa puhtaaksi. *Seitsemän veljestä* oli Kiven päätyö, johon hän itse uskoi, ja jonka merkityksestä hän oli syvästi tietoinen. Odottaessaan malttamattomana teoksen painatuslupaa hän kirjoitti kirjeessään 19.5.1869 Kaarlo Bergbomille: ”Minä itse en veljeksiä koskaan hylkää, vaihka te perin pohjin katsositte sen mitättömäksi.” Romanistaan hän odotti myös taloutensa ja kirjailijanuransa – koko elämänsä – pelastajaa.

Vihdoin syksyllä 1869 teos sai painoluvan. Julkaisupäätökseen liittyi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Runoustoimikunnan lyhyt ja suopea lausunto, jossa kiitettiin teoksen nerokasta kansanluonteen kuvausta, luonnonkuvausta ja huumoria, samoin kieltä ja aiheenvalintaa. Paikoin teosta ja etenkin sen draamallisia jaksoja moitittiin liian pitkiksi ja ikävyydyttäväiksi.

Kun romaani sitten kevään 1870 kuluessa oli ilmestynyt Novellikirjasto-sarjassa neljänä vihkosena, hyökkäsi Ahlqvist heti toukokuussa raivokkaasti sen kimppuun. – Kolme kertaa Ahlqvist lopulta romanin teilasi. Jokaisessa uudessa arvostelussaan hän reagoi muihin, vähänkin Kiveä puolustaviin kantoihin, ja iski takaisin yhä kovenevin panoksin.

Ensimmäinen murskaava arvostelu ilmestyi *Finlands Allmänna Tidningissa* 20. ja 21. toukokuuta 1870. Ahlqvist julkaisi arvostelunsa ilmeisen laskelmoidusti ruotsinkielisessä lehdessä ja suuntasi sen siten ruotsinkieliselle sivistyneistölle, olihan vain sillä lopultakin mahdollisuus edistää kansallista kulttuuria.

Näin Ahlqvist samalla leimasi pitkäksi aikaa Suomen ruotsinkielisen kansanosan käsitykset Kivistä ja *Seitsemästä veljeksestä*.

Seitsemän veljeksien ensimmäinen arvostelu 20. ja 21.5.1870

Arvostelu alkaa seuraavasti:

*Eipä ollut onnekas se hetki, jolloin suomalaisen Kirjallisuuden Seura päätti julkaista tämän teoksen, sillä siten on Seura syystä toimittanut itselleen moitetta, herra Kivi itselleen sääliittelyä ja naurua ja suomalainen kirjallisuus itselleen sekä moitetta, sääliittelyä että naurua. Tämä kirjallisuus on näihin asti säästynyt huonoista kirjoista; nyt on Suom. Kirjallisuuden Seura hankkinut sille tällaisen huonon kirjan. Innokkaita kun oltiin "das theure Vaterland zu retten", luultiin herra Kiven "Seitsemässä Veljeksessä" tavatun jotakin alkusuomalaista, aito tshuudilaista, joka oli yhdellä iskulla nostava suomalaisen kirjallisuuden kunnian kukkuloille ja näyttävä maailmalle **mongoolilais-turaanilaisen** hengen koko sen loistossa ja alkuperäisyydessä. Korvat tukittiin varovaisempien varoituksilta, näiden sanoessa, että taideteoksen on, käydäkseen taideteoksesta, oltava kaunis niinhyvin arjalaisten kuin turaanilaisten, niinhyvin ranskalaisten kuin suomalaisten keskuudessa, mutta että tämä kertomus, "Seitsemän Veljestä", ei ollut ainoastaan vailla kauneutta, vaan oli se, raa'asti kuvatessaan raakaa, myös tosiasiallisesti ruma ja sitä paitsi vielä varsin ikävä. Tällaisia ja tämäntapaisia puheita pidettiin epäisänmaallisina tai sellaista henkilöitten lausumina, jotka eivät ymmärtäneet, mikä on kaunista ja alkuperäistä. **Ja niin onnellistutettiin suomalaista yleisöä romaanilla, joka yhtä vähän muistuttaa esim. jotakuta W. Scottin romaania kuin kalmukien buddhankuva Belvederen Apolloa.***

*Tästä arvostelusta huudettaneen selostajalle oi ja voi; mutta hänen **vakaumuksensa** on, että jokainen, jolla on hiukankaan kauneustajua, – mitä minän sanon, kauneustajua! ei, ainoastaan hitunen säädyllisyysdentajua – on yhtyvä tähän arvosteluun, n. b. mikäli hän on jaksanut, ei lukea kirjaa loppuun, mitä ei liene tehnyt monikaan muu paitsi oikaisuvedoksenlukijaa ja minua, vaan silmäillä siitä vain muutaman kymmenkunta sivua.*

Jotta yleisö voisi muodostaa itselleen käsityksen tästä aito suomalaisesta taideteoksesta, pyytää selostaja esittää yhtä ja toista sekä siitä itsestään että sen johdosta

Huomiota kiinnittävät Ahlqvistin pilkalliset viittaukset "mongoolilais-turaanilaiseen" henkeen. Taustalla näkyvät Euroopassa noihin aikoihin esiin nousseet rotuteoriat. Ranskalainen rotuteoreetikko Gobineau oli esittänyt jo 1853–55 ilmestyneessä teoksessaan, että arjalainen rotu on jaloin ihmisrotu, ja että sen etevimpiä edustajia ovat germaanit. Suomalaiset puolestaan kuuluivat hänen mukaansa Euroopan vähempiarvoisiin kansoihin. Jo ennen Gobineau'ta oli puolestaan suomalainen kielentutkija Matias Aleksanteri Castrén (1813–1852) pahaksi onneksi esittänyt Siperian tutkimusmatkojensa tuloksena (sittemmin virheelliseksi osoitetun) väitteen, että suomensukuisten kansojen alkukoti oli Aasiassa Altai-vuoristossa, että suomalaiset eivät siis olleet yksinäinen kansansirpale, vaan että he kuuluivat laajalle levinneeseen turaanilaiseen rotuun. Nämä teoriat tarjosivat nyt Suomen ruotsinmielisille ja -kielisille aseensa heidän käydessään kamppailuun ruotsin kieltä ja ruotsalaista kulttuuria yhä vahvemmin uhkaavaa fennomaniaa vastaan. Svekomaanit julistivat, että ilman ruotsalaisen kulttuurin vaikutusta alempaa mongolista rotua edustavat suomalaiset olisivat samalla tasolla kuin heidän alkeelliset heimolaisensa Siperiassa. – Tätä näyttivät pelkäävän myös jotkut fennomaanit, etenkin August Ahlqvist. Snellman puolestaan ei näistä rotuteorioista piitannut, mutta joutui hänkin ottamaan niihin kantaa.

Ahlqvist teki jyrkän eron idän ja lännen välillä ja hänen orientoitumisensa läntiseen kulttuuripiiriin oli ehdoton. Suomalainen kulttuuri oli hänen mukaansa vasta heikolla oraalla, siksi oli välttämätöntä säilyttää kosketus ruotsinkieliseen kulttuuriin. Suomen kieli puolestaan oli hänen mukaansa vielä "heikko kukka, joka tarvitsee Ruotsalaisuuden suojelevaa verholehteä, voidaksensa kerran puhjeta täyteen ihanuuteensa. Ainoastaan lapsi voipi typeryydessään kukkasesta repiä sen varjolehdet ja siten heittää sen pakkasen tai matojen valtaan."

Castrénin tapaan myös Ahlqvist teki useita tutkimusmatkoja Venäjälle tutkiessaan suomensukuisten kansojen kieliä. Tutkimusmatkoillaan hän oli päätenyt käsitykseen, että kansallista olemassaoloamme uhkasi vaara idästä. Kirjeissään hän vertaa Venäjän ja Suomen oloja. Samaa poikkeuksellista affektiivisuutta, joka

näkyä hänen hyökkäyksissään Kiveä vastaan, näkyä myös mm. hänen eräässä Siperiasta lähettämässään kirjeessä vuodelta 1857. Siinä hän kertoo siitä ”inhosta”, jota muukalaisessa herättää ”valtaisa *moraalinen* saasta” tässä maassa. Se saa hänet ”päivittäin ja hetkittäin muistelemaan omaa maataan, sen kansaa ja tapoja.” Venäläisen ja suomalaisen luonteen eron hän tiivistää jälkimmäistä idealisoiden seuraavasti: ”Jos tässä pitäisi verrata venäläisen ja suomalaisen luonnetta, niin jälkimmäistä voisi verrata koivun varjossa päilyvään kirkkaaseen lähteeseen ja edellistä saastaiseen rapakkoon, joka vilisee sammakoita ja muita iljettäviä eläimiä ja missä siat piehtarovat etsiäkseen vilvoitusta pahentuneen ilman raskaassa lämmössä.” – Näkikö Ahlqvist Kiven veljeksissä tämän kauhistuttavan ”turaanilaisen” ja itäisen hengen ilmentymän? Uhkasivatko nämä Kiven ”turaanit” hänen silmissään paitsi hänen henkilökohtaista näkemystään ja vakaumustaan suomalaisuudesta ja suomalaisesta kulttuurista, itse asiassa koko fennomanian perustaa – Olihan suomenkielinen rahvas koko kansallisen kulttuurin ja kansakunnan olemassaolon perustus. Kuten Pirjo Lyytikäinen toteaa tutkimuksessaan *Vimman villityt pojat*: ”poliittisesti kansa oli nähtävä hyvänä ja esikuvallisena. Kiven ’vikana’ oli, että hän ei romaanissaan tue kansallista politiikkaa.” – Joka tapauksessa jotakin Kiven romaanin ”raakuuden” aiheuttamasta hämmennyksestä ja Ahlqvistin hyökkäyksen rajuudesta selittynee myös näitä rotuoppeja ja suomalaisten alkuperää koskevia oletuksia vasten. Ahlqvist taistelee kuin henkensä hädässä *Seitsemässä veljeksessä* näkemäänsä raakuutta ja ”moraalista saastaa” vastaan. Hän ei arvioi ja arvostele, hän kieltää ja torjuu. Sitä paitsi Ahlqvistin – aikalaisia hämmäntäneen – hyökkäyksen kohteeksi joutui myös Matias Aleksanteri Castrén. – Kuinka paljon siihen vaikutti se, että juuri Castrén oli tämän suomalaisten ”turaanilaisen” alkuperän osoittaja? Seuraavaksi Ahlqvist kertoo arvostelussaan yksityiskohtaisesti ja tarkasti *Seitsemän veljeksien* sisällöstä. Tämä juoniselostus vaikuttaa paikoittain miltei innostuneelta, se ei sisällä kommentteja eikä letkautuksia joitakin osoittelevia huutomerkkejä lukuun ottamatta. Juoniselostuksen jälkeen Ahlqvist jatkaa:

*Tämä on nyt tuon 21 tiheään painettua arkkia vaativan romaanin **köyhä, lapsellinen ja naurettava sisältö**. Edellisestä selviää, ettei siinä ole juonen merkkiäkään. Yhtä vähän tapaa siitä pilkahdustakaan luonteenkuvauksesta. Nuo seitsemän veljestä samoin kuin kaikki muutkin siinä esiintyvät henkilöt ovat varjoja, jotka puhuvat ja toimivat kaikki samalla tavalla. [- -] Ei ainoakaan hellempi kohtausta lievennä yksitoikkoista raakuutta, ei ainoakaan naihahmo keskeytä miehistä hurjailua, sillä muori tyttärineen vilahtaa vain nopeasti ohitsemme niin kertomuksen alussa kuin sen lopussa, ja ne naiset, joista tulee veljesten vaimoja, joutuvat lyhyesti puheeksi vasta viimeisillä sivuilla. [- -] Veljekset valtaa kyllä aika ajoin hillittömän elämän aiheuttama katumus; mutta vähimmästäkin syystä puhkeaa entinen hurjuus esiin ja vielä lopuksikin on heidän uskonnollisuutensa varsin epäilyttävää laatua. **Heidän muutostaan korpeen ja uudistalon raivaamisestaan olisi myös voinut syntyä taitavammissa käsissä miellyttävä kuva.** Uudisasukkaiden sekä sisäisessä että ulkonaisessa elämässä tapahtuva vähittäinen parannus olisi saattanut kuvattuna käydä kiintoisaksi; mutta sellainen kuvaus ei huvita tekijää, joka vain ohimennen koskettaa näitä seikkoja, kun sen sijaan **neljä viidesosaa teoksesta on omistettu tämän tekijän mielialheelle: hurjan voiman, hillittömän mielen ja rajujen mellakoiden kuvaukselle.***

*Ja siinä on hänen menettelynsä taiturimaista. **Luultavasti ei ole koskaan koko maailmassa painettu kirjaa, jossa olisi niin paljon haukkumasanvoja, kirouksia, herjauksia ja raakoja kuvauksia kuin tässä kirjassa.** Melkein keskeytymättä raatelevat lukijan tunteita kaikkein julkeimmat puheenparret. [Ahlqvist luettelea teoksen haukkumasanvoja ja kirouksia ja jatkaa:]*

*Tällaiset sanantavat kuin ”pidä leipäläpes kiinni”, ”kitas kiinni”, ”turpas kiinni”, ”kuinka on turpas laita”, ”saatpa muutoin vastoin kuonoas”, ”hellitä kaulukseni, saatpa muutoin vastoin klanias” [- -] joita on kirjassa vilisemällä, ovat senlaatuisia, **ettei niitä suvattaisi hollituvassakaan.** Vielä useammin kuin haukkumasanvoja tapaa siinä kirouksia; lievempiä: hiisi, peeveli, peijakas, sarvipää, samoin kuin karkeampia: helvetti, perkele, saatana esiintyy siinä lukemattomin muunnoksina ja usein niin alkuperäisen voimakkaina, että kauhistaa.*

Uskonnollisia käsitteitä ja tunteita tehdään naurunalaisiksi ja loukataan usein niin riettaasti, ettei sillä ole mitään rajoja. [Ahlqvist mainitsee Laurin pilasaarnan ja niittykohtauksen yms.]

Siitä, mitä olemme jo esittäneet, käy kyllin ilmi, minkälaiset kauneus- (ettemme sanoisi säädyllisyys- ja sopivaisuus-)käsitteet tekijällä on. [Seuraavaksi Ahlqvist siteeraa esimerkkinä kohtausta romaanin alusta, jossa Eero pilkkaa Juhanin haaveita Venlasta:]

”Eero. Merkillistä kuinka olemmekin unta uneksuneet toinen toisestamme. Minä taasen tällä lailla sinusta:

Tuolla männistössä ikään seisotte sinä ja Venla, armiaasti halailten ja katsellen totisina ylös pilviin. Sieltähän, taivaan korkeudesta, anoitte jotakin merkkiä, niinkuin rakkautenne otollisuuden osoitteeksi. Taivas kuulteli, kuuntelivat metsä, maa ja pienet lintusetkin, ja te itse syvimässä äänettömyydessä varroitte, mitä tuosta piti tuleman. Tulipas myös lopulta eräs vanha varis, lentää kahnustaen halki tyynen ilman, ja ehdittyänsä ihan kohdallenne katsoa mulautti hän kerran alas teidän päällemme, mutta käänsi taas pian silmänsä toisialle, levitti koipensa ja laski jotakin valkoista, joka putosi alas ja ruiskahti poikaa ja tyttöä vasten otsaa, pläiskähti vasten pläsiä vallan.”

Tätä ennenkuulumatonta raakuutta ei voi kääntää millekään sivistyskielelle. Kirjoitus- ja painomuste punastuvat niitä toistaessaan, mutta eivätpä ole punastuneet Suomalaisen Seuran toimihenkilöt, jotka ovat panneet painoon tällaisia järjettömyyksiä.

[Ahlqvist moittii tekijän esitystapaa ja kertomuksen hajoamista loppumattomiin vuoropuheluihin. Ja lopettaa:]

Teos on, ikävä kyllä, hassutusta ja häpeäpilkku suomalaisessa kirjallisuudessa. Varsinkin se on suomalaisen rahvaamme ilkeää häpäisyä, tekijä kun näet uskottelee, että kuvaukset ovat muka luonnonmukaisia. Tämä rahvas ei ole missään sellainen, eikä ole koskaan ollutkaan sellainen kuin tämän kirjan sankarit; hiljainen, vakaa kansa, joka on raivannut ja yhä edelleen raivaa maamme korvet viljelykselle, on aivan toista laatua kuin Impivaaran uudisasukkaat

Ahlqvistin arvostelun säikäyttämänä Suomalaisen Kirjallisuuden Seura keskeytti teoksen myynnin. 500 kappaleen painoksesta noin 150 oli ehditty myydä, muut vedettiin takaisin. Kun minkäänlaista vastinetta Ahlqvistin arvostelulle ei julkisuuteen ilmesty, kirjoittaa epätoivoinen Kivi ystävälleen Kaarlo Bergbomille syyskuussa: ”Miksi ette ole [- -] jollakin tavalla toimittaneet jotakin puolustuskirjoitusta Finl. alm. tidningariin Ahlqvistin hävyttömälle haukkumiselle?”

Nyt on leikki kaukana. Ahdistunut Kivi sanoo saaneensa kesän aikana kuulla ”loukkaavia soimauksia” *Seitsemästä veljeksestä*, vaikka ei ole edes luettu kirjaa, sen sijaan on luettu tai ehkä vain kuultu Ahlqvistin arvostelusta. Hän toteaa katkerana jopa tietävänsä, ”että moni minun n. k. ystäväniikin katselee ilolla että Ahlqvistin urostyö saa seisoa rauhassa ja tehdä työnsä.” Pahin seuraus Ahlqvistin arvostelusta on kuitenkin se, niin kuin Kivi kirjoittaa, ettei enää ”yhdelläkään kustantajalla ole luottamusta minun kirjoituksiini”. Pahinta oli että nyt, todellisen hädän hetkellä, Kivi jätettiin yksin. Yksi arvostelija ei pysty kirjailijaa tuhoamaan, niin kuin Oiva Ketonen kirjoittaa, tarvitaan ympäristö: ”jossa muilla eri syistä ei ole halua eikä rohkeutta käydä puolustamaan julkisesti ja samanlaisella päättävyydellä arvostelun kohteeksi joutunutta”; tarvitaan yhteisö, ”joka sallii tai sietää teilaamisen rituaalin”.

Ahlqvistin arvostelu saattoi myös kustantajan: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran miehet hämmennyksen valtaan. Epätietoisina siitä, oliko kirjan julkaiseminen sittenkään ollut viisasta, päätettiin kysyä uudelleen julkaisupäätöstä puoltaneen Runoustoimikunnan mielipidettä teoksesta ylipäänsä, samoin kuin suunnitelmista julkaista romaani kokonaisuena kirjana. Runoustoimikunnan edustajana Cygnaeus kirjoitti romaanista aikaisempaa julkaisupäätöstä tukevan ja Kiveä taitavasti puolustavan lausunnon. Cygnaeus uhkaa jopa toimikunnan erolla, jos Seura alentuu välikappaleeksi ”sille hävitystä uhkaavalle vainoomiselle, joka suuremmalla tuimuudella kuin joskus ennen on kääntänyt ryntäyksensä ’Seitsemän Veljeksen’ niin monessa kohden kovin koeteltua kirjoittajaa vastaan.” Lausunnonaan Cygnaeus ivaa Ahlqvistin ”hillitsemätöntä parkunaa”, nostaa esiin Shakespearen ja Rabelais’n vertailukohteiksi Kiven ”eriskummallisuuksia” hämmästelevälle ja toteaa mm., että ”me nim. pidimme ja pidämme vielä hra Kiveä kirjailijana sen-arvoisena, ettemme usko itsellämme olevan oikeutta kohdella hänen henkensä tuotteita mielivaltaisesti, niinkuin joku kiukkuinen koulumestari menettelee aloittelijan ainekirjoituksen kanssa, joka on joutunut hänen epäsuosiionsa.”

Tämä Cygnaeuksen jo toukokuussa ruotsiksi kirjoittama lausunto, joka oli tarkoitus julkaista jossakin lehdessä, jäi kuitenkin vain Seuran pöytäkirjoihin. – Miksi lausuntoa ei julkaistu? Myös Kivi on lausunnonsta tietoinen, ja ihmettelee em. kirjeessään Bergbomille: ”Eikö olis se Finl. alm. tidnigarien velvollisuuskin ottaa vastaan ja painaa palstoihinsa esim. Cygnaeuksen kirjoitus, joka on painettuna kirjassa tai tulee painettavaksi?” – Pelästyttikö Ahlqvistin arvostelu sittenkin myös Runoustoimikunnan miehet? Oliko arvostelun vaikutus niin suuri, että sitä vastaan taistelu tuntui taistelulta tuulimyllyjä vastaan? Vai oliko *Seitsemän veljestä* sittenkin liian kova pala jopa joillekin Runoustoimikunnan miehille? Heräsikö heidänkin mielessään epäusko Kiveä ja hänen romaaniaan kohtaan? Tai pelättiinkö mahdollisesti, että sen antama kuva

suomalaisesta kansasta olisi epäedullinen fennomanialle ja tarjoaisi svekomaaneille aseensa sitä vastaan? Eiväthän Kiven voimakas kieli ja huumori sen enempää kuin hänen epäsovinnainen elämäntapansaakaan aina muutenkaan vastanneet kaikkien aikalaisten ”säädyllyssydentajua”. Edes Snellman ei aina kuulunut Kiven varauksettomiin ihailijoihin.

Vaikka Suomalaisen Kirjallisuuden Seura kyllä hyväksyi lausunnon, se halusi kuitenkin, että Cygnaeus vielä täydentäisi sitä ”muutamilla sanoilla teoksen yleisestä periajatuksista” ennen kuin se liitettäisiin romaaniin esipuheeksi. Näin Seura lykkäsi asiaa ja siirsi Cygnaeukselle vastuun siitä, milloin teos tulisi myyntiin. – Nyt asia jäi kolmeksi vuodeksi seisomaan!

Mikä oli tämän vitkuttelun syy? Jälkeenpäin on viitattu ja esipuheessa itsessäänkin viitataan Cygnaeuksen sairasteluun, joka olisi viivittänyt esipuheen valmistumista. Kuitenkin tiedetään, että Cygnaeus toimi vuosina 1870–1873 aktiivisesti eri aloilla, eikä mistään, ainakaan vakavammasta, sairastelusta näytä olleen tietoakaan.

Kivelle hänen pääteoksensa tuottama moninkertainen pettymys merkitsi lopullista iskuja.

Huhtikuussa 1871 Kivi viedään reellä Siuntioista Helsinkiin Uuteen klinikkaan, josta hänet siirretään jo kesäkuun alussa parantumattomana Lapinlahden mielisairaalaan.

Kivi ei siis saanut koskaan nähdä teostaan yksissä kansissa, eikä hän saanut myöskään kokea kenenkään julkisuudessa sitä puolustavan. B. F. Godenhjelmin *Kuukauslehdessä* toukokuussa 1871 ilmestynyt, Ahlqvistin herjaukset päättäväisesti torjuva lyhyt puolustuskirjoitus ei enää kyennyt sairasta Kiveä tavoittamaan ja lohduttamaan, eikä siihen kyennyt myöskään Eliel Aspelinin marraskuussa 1872 Pohjalaisten vuosijuhlissa pitämä kuuluisa Kiveä ja Kiven teoksia syvällä ymmärtämyksellä ja myötätunnolla tarkasteleva esitelmä.

Sen sijaan jopa edellä mainittu Godenhjelmin lyhyt puolustuskirjoitus saa Ahlqvistin jälleen vastahyökkäykseen. Arvostellessaan kiittäen omassa lehdessään *Kielettäressä* vuonna 1871 K. J. Gummeruksen romaania *Ylhäisiä ja alhaisia* Ahlqvist nälvii jälleen Kiveä ja sivaltaa myös B. F. Godenhjelmiä seuraavasti:

Tässä mainittakoon myös se kummituksellisen luonteensa kautta mainioksi tullut kertomus Seitsemän Veljestä; jonka tekijän ei kuitenkaan voida sanoa teoksellaan edistäneen suomalaista novellikirjallisuutta, ell’ei raakuutta pidettäne alkuperäisyytenä ja muodottomuutta sekä inhoittavaa rumuutta kauneutena.

[Alaviitteessä:]

Että tämmöisilläkin teoksilla voipi olla ihmettelijänsä näkyä viime toukokuun Kirj. Kuukauslehdestä, jossa eräs hra B. F. G. oikein väen takaa pramaa mainittua kertomusta. ”Jokaiselle on oma makunsa”, sanoi ennen Patanderikin.

[Ahlqvist jatkaa vertaamalla Gummerusta ja Kiveä, ja tuo jälleen esille oman estetiikkansa ja ohjenuoransa suomalaisen kirjallisuuden kehittämisessä:]

*Hra G:lla on vielä eräs omaisuus, joka tekee hänet aivan vastaksi tämän kertomuksen tekijälle [Kivelle]: hän kokee teoksissansa omistaa itselleen niitä muotoja ja käytöstapoja, jotka yleisesti vallitsevat europalaisen kirjallisuuden novelleissa. Ja tätä pyrkimystä emme kylliksi voi kiitellä. Tämän kirjoittajalla on sama ajatus, jonka Suom. Kirj. Seuran esimies [Snellman] lausui viime vuosijuhlissa, **kuinka nim. suomalaiselle kirjallisuudelle ennen kaikkea on tarpeen että esitystapa saadaan säännölliseksi, kevyeksi ja viehättäväksi, ja että koetaan mukailemalla europalaisia taiteenmuotoja saattaa ne meillä kotoisiksi.** [- -] niiden esikuvien noudattaminen, joita on tarjona sivistyneiden kansojen kaunokirjallisuudessa, sekä runoilevan taideniekän ulkokeinon, kielen, huolellinen ja taiteellinen käyttäminen eivät ole mahdottomia vähempilahjaisellenkaan runoilijalle. [- -] pitää vaatia **ennemmin säännöllisyyttä taiteenmuodoissa ja huolellisuutta kielessä kuin uskaljaisuutta teosten kokoonpanossa tahi omaperäisyyttä aatteissa.***

Muutama kuukausi Kiven kuoleman jälkeen, vuonna 1873 *Seitsemän veljestä* julkaistaan vihdoin kokonaisuena kirjana muuten alkuperäisessä muodossaan. Uutta on esipuhe, jonka pääosan muodostaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Runoustoimikunnan lausunto, sen on Cygnaeuksen tekstistä suomentanut Julius Krohn. Allekirjoittajina ovat F. Cygnaeus, K. Bergbom ja J. Krohn. Tämän uuden lausunnon takana ja osin sen kirjoittajanakin on myös Kiven vanha tukija J. V. Snellman.

Vasta nyt Snellman, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran esimies, herää ”pelastamaan” Kiveä. Lisäksi hän lähettää Morgonbladetin toimitukselle kirjelmän, jossa hän selittää ruotsiksi *Seitsemän veljeksien* koko

julkaisuhistorian ja liittää mukaan sekä Runoustoimikunnan alkuperäisen että täydennetyt lausunnot. Näin oli vihdoin julkisesti käyty suurimmalla mahdollisella arvovallalla puolustamaan Aleksis Kiveä ja vastustamaan August Ahlqvistin arvostelua. – Kiveä tämä hyvitys ei kuitenkaan tavoita. ”Tuonen-tupa” on jo hänen asuntonsa. Ahlqvistin se sitä vastoin innostaa jälleen vastahyökkäykseen. Uuden *Helsingfors Dagbladissa* 16. ja 17. huhtikuuta ilmestyneen ruotsinkielisen arvostelunsa hän otsikoi pilkallisesti ”Suomalainen neroteos” ja hyökkää jälleen, paitsi Kiveä, myös Runoustoimikuntaa vastaan.

Seitsemän veljeksien 2. arvostelu Helsingfors Dagbladissa 1873

SUOMALAINEN NEROTEOS

Dagbladetin Toimitukselle

Dagbladetin kunnianarvoiselta Toimitukselta on allekirjoittaneen pakko nöyrimmästi pyytää lehdessä tilaa oheenliitetyille kirjoitukselle, vähemmän puolustaakseni itseäni tai edes tukeakseni lausumaani mielipidettä, jonka kimppuun on toiselta taholta hyökätty, kuin kykyni mukaan taistellakseni esteettistä makusuuntaa vastaan, jolle Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on nyt tavallaan antanut esiintymisluvan ja joka, jos se todella pääsee valtaan, uhkaa versovaa suomalaista kirjallisuutta villiytyemisellä.

Kysymys on nimittäin tuosta suomalaisesta romaanin tai novellin tapaisesta ”Seitsemästä Veljeksestä”.

[- -] Tämäkö sekasortoinen kasauma jo hullun näkyjä näkevän mielikuvituksen tolkkuttomia kuvia olisi todella, niinkuin eräällä taholla uskoteltiin, suomalais-kansallisen taideaistin tuote! Sekö todella olisi ”kansanluonteemme alkuperäinen ja nerokas kuva”, niinkuin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran

Kaunokirjallinen osasto teoksesta antamassaan lausunnossa sanoo [- -] Hämmästyin kuitenkin vähemmän sitä, että herra Stenvall (Kivi) oli voinut kyhätä jotakin sellaista kuin tämä romaani, sillä olin huomannut hänen useimmista edellisistä teoksistaan, että häneltä tuskin saattoikaan odottaa parempaa, kuin sitä, että Suom. Kirjallisuuden Seura oli toimittanut sen painoon, seura, joka tähän asti on ahkeroinut suomalaisen kirjallisuuden edistämistä ja kieleemme jalostamista aivan toisin keinoin ja joka tämän entisen toimintansa pohjalla on päässyt meillä samaan asemaan kuin mikä kansalliskielen hyväksi työskentelevillä akatemoilla on muualla.

[Ahlqvist irvailee Seuraa kolmen vuoden tauosta ”puolustuksessa”:]

Mikäli taas uuden [esimiehen = Snellman] oli puolustettava entisen esimiehen aikuista nurinkurista toimenpidettä, olisi tämä voinut syystä tapahtua hiukan aikaisemmin kuin kolme vuotta sen jälkeen kun tätä toimenpidettä oli julkisesti moitittu, koska ”puolustuksen” ilmestyessä moite oli jo voinut unohtua yleisöltä, jonka silmissä näin myöhäinen puolustus helposti tekee moittijasta herjaajan.

*Tällaiseksi leimataankin allekirjoittanut yhä yltyvin lauseparsin noissa kolmessa johdannossa. Esimies sanoo, että minä olen käyttänyt ”karkeita soimauksia” S. Kirjallisuuden Seuraa vastaan; sihteeri arvelee kirjoitelmani ”holvanneen soimauksia sekä kirjantekijän että myös Kirjallisuuden Seuran niskoille [- -] [- -] kun tämän kirjallisuuden vainiolla tapahtuu sellaista, mikä, sen sijaan että myötävaikuttaisi sekä sen että kansamme jalostumiseen, uhkaa painaa ne molemmat lokaan, kun tämä kirjallisuus tehdään lapsekkaitten ja eriskummallisten esteettisten mielijohteitten kokeilukentäksi, kun **inhoittava raakuus** koroitetaan siinä luvalliseksi ”**realismiksi**”, silloin katson velvollisuudekseni huomauttaa näiden kokeilujen vaarallisuudesta, vaikkapa niitä edistämässä olisivatkin S. Kirjallisuuden Seuran nykyiset vallanpitäjät. Enkä muuta ole tehnyt kyseessäolevassakaan tapauksessa. On sekä selitettävissä että puolustettavissa, että ne **osittain hieman kovatkin sanat, joita olen katsonut pitäväni käyttäjä saadakseni ääneni kuuluville**, ovat tuntuneet asianomaisista ”karkeilta soimauksilta”. [- -] On yhdentekevää onko Kivi saanut teoksessaan käyttämänsä ”krudi[te]ter” ja ”oxiter” (ruotsalaiset kielimiehet, rientäkää omaksumaan tämä uusi ja niin kaunis sana!) Shakespearelta vai suomalaisista renkituvista; tosiasiassa pysyy, että hän, ”detta amphibium mellan naturskald och en af civilisationens söt mjölk uppammad poet” on niin runsain käsin sirotellut niitä tähän tekeleeseensä, että saa etsiä kauan, ennenkuin siitä löytää yhdenkään sivun, jolta niitä ei tapaisi. [- -] Että taasen Rabelais neljättäsataa vuotta sitten aivan toisenlaisissa yhteiskunnallisissa ja sivistysoloissa (ja kuinka peräti toisinlaisia tarkoituksia varten!) on tehnyt paljon pahempaa kuin meidän, niinkuin pikemminkin voisi sanoa, sivistyksen ”tuliveden” turmelema ”luonnonrunoilijamme”, ei lainkaan kelpaa jälkimmäisen puolustukseksi. Yhdeksännellätoista vuosisadalla ei mikään niin todista alkavan runoilijan kieroönkasvamista kuin se tapa, millä Kivi on pyrkinyt ”Seitsemässä Veljeksessään” värittämään taulujaan. Varsinaisen luonnon ”rieskamaidolla apatetut” luonnonrunoilijat, joita tämä vuosisata on nähnyt*

esiintyvän, ovat olleet aivan muuta kuin realisteja kivimäisessä mielessä. Mutta heidän ja Kiven välillä onkin suuri ero: he olivat runoilijoita, Kivi ei ollut.

[- -] [Ahlqvistin mukaan teoksessa ei ole johtavaa ajatusta eikä aatetta, tai jos on, se] ”ikäänkuin tukahtuu lähes loppuun saakka jatkettuun veljesten raakuuden ja hurjuuden kuvaukseen. Tottumaton lukija – ja sellaisista on kokoonpantu lukeva suomalainen yleisö, varsinkin se, joka lukee ”kansankirjoja” – voi helposti pitää tätä kuvausta pääasiana ja hairahtua luulemaan noiden seitsemän iloisen veljeksien mainitunlaisia urostekoja luvallisiksi ja myös jäljittelemisen arvoisiksi, sillä kirjassa hän ei näe niitä rangaistavan eikä edes perinpohjin kaduttavankaan.

[Ahlqvist toistaa jo ensimmäisessä arvostelussaan esittämiään moitteita: teoksessa ei ole juontaa, ei luonteenkuvausta, ei hellempää kohtauksia. Kiven kuvaukset eivät ole:] suomalaisen eivätkä minkään muunkaan kansan elämän kuvauksia: ne eivät ole yleensä todellisuutta ollenkaan, huolimatta kaikesta luulotellusta ”realismista”, vaan pelkkiä säännöttömiä houreita, ”kiihkeän innostuksen” aiheuttamia. [Väitteensä tueksi Ahlqvist mainitsee esimerkkinä veljesten haaveet herkuista, joita Simeonin ja Eeron on tarkoitus tuoda Hämeenlinnasta. Tätä näiden ”kivimäisten” uudisasukkaitten rehentyä] ”viinalla, rommilla, putelli-oluella, nahkiaisilla, silleillä ja vehnäsilillä” y. m. herkuilla, joka on kangastellut tekijän sairaalloisessa mielikuvituksessa, ei tapaa todellisten uudisasukkaitten mäkivuissa, niiden, jotka yhä vieläkin raivaavat Suomen korpea viljelykselle, ja joilta, kaukana siitä että mässäisivät Kiven uudisasukkaiden tavoin, harvoin jää pettu leipään sekoittamatta. Joka tuntee nämä todelliset uudisasukkaamme, tietää heidät hiljaiseksi ja vakaaksi väeksi, tietää, että heidän osoittamansa mielenlujuus ja sitkeys on aivan toista laatua kuin ”Seitsemän Veljeksien” sankaruus.

Lopuksi minun täytyy vain myöntää todeksi se, mitä Kaunokirjallinen osasto on sanonut minun maustani tässä puheenaolleisiin kysymyksiin nähden, nim. että se on ”kivuloisesti herkkä” sellaisistakin kohtauksista puheen ollen kuin esim. se, minkä tämän novellin sivuilla 30–31 tarjoaa nähtäväksemme Eeron unessa esiintyvä rakastava pari ja sen ylitse lentävä varis. Onnittelan Kaunokirjallista osastoa, että sillä on niin vahvat hermot, mutta en kadepdi niitä. Toivon sitäpaitsi vilpittömästi, että kun se toiste rupeaa suomalaisen kirjallisuuden hyväätarvoitavaksi suojelijaksi, se samalla tietäisi paremmin, mitä mainittu kirjallisuus todella kaipaa.

Tämä Ahlqvistin vastaus ei enää Runoustoimikunnan lausunnon allekirjoittajien enempää kuin muidenkaan taholta saanut minkäänlaista vastinetta. Cygnaeus on kuitenkin ilmeisesti aikonut sellaisen kirjoittaa, koska hänen papereistaan on löydetty ”suomalaista neroteosta” koskeva katkelma. Ahlqvist saattoi siis katsoa voittaneensa ja vaientaneensa Kiven puolustajat. Näyttipä jopa Julius Krohn, yksi Runoustoimikunnan lausunnon allekirjoittajista, hieman perääntyvän. Hän julkaisi toimittamassaan *Suomen Kuvalehdessä* neljä otetta *Seitsemästä veljeksestä* ja kommentoi niitä seuraavasti:

”Aina asialla on kaksi puolta”, sanoo sananlasku. Tätä muistaen tahtoisimme tässä tuoda esiin muutaman suloisen ja muutamia sukkelia kohtia tästä yksipuolisesti moititusta kirjasta, näytteeksi tekijän tässäkin osoittamasta nerosta ja kuvausvoimasta, vaikka tosin oliskin suonut veljesten raakuuden toisin paikoin näyttävän itseänsä vähemmin alkuperäisessä muodossa ja vaikka kirjaa ylimalkaan ei sovi antaa lasten ja nuorison käsiin.”

Mutta Kivi on jo alkanut saada lukijoita ja ymmärtäjiä muilta tahoilta: lehdistössä ilmestyi runsaasti Kiven ihailijoiden kirjoituksia, joissa tuotiin esiin Suomen kansan suru Aleksis Kiven kuolemasta ja joissa korostettiin hänen merkitystään suomalaisen kirjallisuuden luojana. – Myös heidät oli vaiennettava. Jälleen Ahlqvist ryhtyy vastahyökkäykseen, nyt suomen kielellä omassa *Kieletär*-lehdessään 1874. Hän toistaa jälleen aikaisemmissa arvosteluissa esiintuomansa moitteet, lisäksi hän käyttää hyväkseen Julius Krohnin mainittua myönnytystä ja suuntaa sanansa Kiven ihailijoille.

Seitsemän veljeksien 3. arvostelu

Ahlqvist aloittaa arvostelunsa seuraavasti:

Iloitse kansa, ja riemuitse sinä, suomalainen suku, sillä sinun pelastajas on tullut, ja se on Alexis Kivi. Näihin sanoihin voipi lyhykäisesti supistaa sen riemun, jolla muutamat suomenkieliset lehdet tervehtivät mainitun kirjoittajan teoksia, ja sen ylistyksen, jolla he niitä vielä Stenvallin kuoltua menneen vuoden alussa

uudestaan pramasivat. [- -]

[A. käy jatkossa A. W. L:n *Hämäläisessä* julkaiseman lehtikirjoituksen kimppuun:]

Hra A. W. L:stä oli siis Kivi ei ainoastaan älyniekan monstrumi Scott-Dickens-Cooper-Björnstjerna, vaan suorastaan Suomen kirjallisuuden Messias, jota muka voitiin oikein propheetoin odottaa [- -]

[Sitten Ahlqvist vertaa Kiveä Scottiin, Dickensiin, Cooperiin ja Björnstjerneen ym. ja toteaa:]

Vaan tässäpä se juuri näytäkseenkin eroitus heidän välillensä, jotka olivat säännöllisiä älyniekkoja, ja Kiven välillä, joka ei ollut säännöllinen eikä älyniekka. Asia on semmoinen, että Kivi, joka oli syntynyt milt'ei huonoimpaan murteeseen, mitä Suomen kielen alalla on, ja joka olikin tehnyt ensimmäiset kyhäyksensä ruotsin kielellä, ei koskaan pyrkinyt sille kannalle suomen kielessä, että hän sitä olisi voinut käyttää vapaana ja ihanana ja yleisesti tajuttavana tuotettensa pukuna. [- -] Tämä koskee Kiven proosaa. Peräti onnetoin oli tämä "runoilija" runoniekkana. [- -] Runomitta, sointu, kielellinen kaunistus olivat kaikki Kivelle aivan tuntemattomia asioita.

[- -] *Kuinka tietämätöin hän oikeastaan oli dramallisellakin alalla, osoittaa paraiten aine hänen paraassa dramassaan, tuossa Leassa, jota ainetta itse Shakespeare ei olisi uskaltanut saattaa näyttämön permannolle. Vaan olkoonpa Kiven dramallisuuskin miten tahansa, novellissaan tahi romaanissaan osoitti hän vasta ei ainoastaan taitamattomuutensa, vaan myöskin kelvottomuutensa. Tässä tarkoitamme olletikin "kertomusta" Seitsemän Veljestä. Niin narrimaista ja niin lapsimaista kirjaa kuin tämä "romaani" on, lienee harvassa kirjallisuudessa. Sen ilmestyminen v. 1870 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ulosantamassa Novelli-Kirjastossa olisi ihme ja kumma, ell'emme tietäisi, että tämän seuran Kaunokirjallisen Osaston jäsenistä, jotka sen painettavaksi hyväksyivät, muutamat eivät ole ymmärtäneet Suomen kieltä siksi että täänkaltaisessa teoksessa olisivat voineet eroittaa kelvollisen kelvottomasta, toiset ehkäpä eivät ole lukeneetkaan koko tätä teosta, ja toiset taas ovat antaneet suomiharrastuksensa, että muka "Seitsemässä Veljeksessä" saataisiin jotain suomalaiselle kirjallisuudelle aivan omituista, viehättää itsensä hyväksymään teosta, jonka he muulla kielellä ulostulleena epäilemättä olisivat hyljänneet. Kirjallisuuden Seura joutuikin hämille, kuin tämän sepustaman oikea sisällys tuli ilmi erään arvostelun kautta, jonka tämän kirjoittaja julkaisi Finl. Allm. Tidningissä n:issa 115 ja 116 vuodelta 1870. "Seitsemän Veljestä" ei erittäin laskettu kirjakauppaan, ennenkuin Kaunokirjallinen Osasto sen varustaisi sopivalla selittävällä esipuheella, jonka miettimiseen Osasto tarvitsi kolme vuotta, sillä vasta keväällä v. 1873 pääsi "Seitsemän Veljestä", kahdellakin esipuheella varustettuna, ulos takavarikostansa.*

[Edelleen Ahlqvist viittaa Krohnin arvioon, että veljeksiä ei sovi antaa lasten ja nuorison käsiin. Hän selostaa teoksen juonta ja nostaa jälleen esiin samat seikat kuin aikaisemmissakin arvosteluissaan: "köyhä, lapsakas ja naurettava sisällys", ei juonta, henkilöt ovat "haamuja, jotka kaikki puhuvat ja toimivat aivan yhdellä tavalla", teos on raaka, siinä ei ole hellempää ja tunteellisia välikohtauksia, ei myöskään mitään "vienompaa vaimoista olentoa, sillä vaimotkin, jotka 'Seitsemässä Veljeksessä' siellä täällä haamoittavat lukijan silmiin, ovat yhtä rajuluontoisia kuin miehet." Ja Ahlqvist toteaa, että:]

Kolme neljättä osaa [ensimmäisessä arvostelussa neljä viidesosaa!] teoksensa sisällyksestä menettää hän lempiaineittensa: rajun voiman, hillittömäin mielten ja väkivaltaisten kohtausten, kuvaamiseen.

[Ahlqvist nostaa esiin, miten kiroukset, haukkumiset, sadatukset, hävyttömät lauseet ja sanat "raatelevat lukijan tunnetta", että ne ovat kieltä, jota ei "suvattaisi hollituvassa", romaani loukkaa uskonnollisia tunteita, siinä on "irstaisuutta ja hävittömyyttä", ja jatkaa:]

Mitkä ajatukset tällä kirjantekijällä olivat kauniista, siveästä ja sopivasta, näkyy jo edellisestä hyvin.

[Arvostelu loppuu seuraavasti:]

*Teos on sekä naurettava että hävettävä, sitä ei voi salata. Erittäin on se vielä Suomen talonpoikaista kansaa häpäisevä siten, että se on olevinaan ja sen on sanottu olevan kuvaus kansanelämästä, joka on tehty luonnon mukaan. Ei mikään ole niin vähän totta kuin tämmöinen luuletus. **Kiven tässä "kertomuksessa" antamat töhräykset eivät ole kuvauksia enemmän suomalaisesta kuin mistään muustakaan kansanelämästä, eikä ylipäätään mistään tämän maan päällä liikkuvasta elämästä; ne ovat vaan harhateille joutuneen kuvastinaistin säännöttömiä kangastuksia, joita täysijärkinen ihminen ei millään lailla voi kutsua taiteentuottamiksi.***

Ahlqvistin tuomiosta huolimatta romaani loppui melko pian kirjakaupoista ja syksyllä 1875 suunniteltiin uutta painosta, johon kaavailtiin myös "hellävaraisia muutoksia". *Seitsemän veljestä* ilmestyy vuonna 1878 B. F. Godenhjelmin supistamana *Valittujen teosten* II osassa. Kirouksia yms. on karsittu ja Rajamäen

rykmentin laulu, samoin kuin Juhanin uhittelu Viertolan herralle on jätetty kokonaan pois.

Margaretan arvostelu

Kiven viimeinen näytelmä ja samalla hänen viimeinen teoksensa, yksinäytöksinen, monin tavoin epätasainen *Margareta* ilmestyi loppuvuodesta 1871. Kuten Viljo Tarkiainen kirjoittaa ”aikalaisista lähimmät tiesivät kyllä, että siinä ’kuolema kannelta löi’.” Fredrik Cygnaeus, jota Kiven sairastuminen oli syvästi järkyttänyt, kirjoitti *Margaretaan* kauniin alkulauseen, jossa arvioi sitä suopeasti ja puhui myös Kiven yleisestä merkityksestä.

Nytkään Ahlqvist ei malta vaieta. Hän julkaisi keväällä 1872 *Kielettäressä* ilman nimeä tai edes nimimerkkiä *Margaretasta* arvostelun, jolle ei löytyne ilkeämielisyydessä vastaavaa suomalaisen kirjallisuuden historiassa. Ahlqvist sanoo suoraan, että häntä on aina ”inhottanut se jumaloiminen, jolla Suomen kielelle ja kirjallisuudelle vieraat ja näiden oikeata henkeä tuntemattomat ovat Kiveä huutaneet niiden edistäjäksi.” – Tämä on ilmeinen isku Fredrik Cygnaeukselle, vaikutusvaltaisimmalle Kiven ”jumaloijalle”. Ahlqvist kirjoittaa *Margaretasta*, että ”kappaleessa ei ole paljo mitään toimintoa ja että siinä muuta ei voi sanoa draamalliseksi kuin ulkomuodon.” Sisällys on hänen mukaansa ”paljasta puhetta vaan”, siinä ei ole tekoja ja henkilöt ovat mitättömiä. Ahlqvist jatkaa kommentoimalla näytelmän kieltä:

Kieli on tässä Kiven teoksessa melkein yhdenlaista kuin hänen muissakin teelmissänsä s. o. oikokirjoituksessa ja muussa ulkoasussa joita Kivi ei koskaan ole tuntenut, jonkun syrjäisen höyläämää ja siis menettelevää, vaan lauserakennuksessa samaa puista, teeskenneltyä ja epäluonnollista kuin ennenkin. Eikö se ole juuri kuin puujaloilla kävelemistä [- -] Järjettömyyttä ja selvää epäjärjestystä ajatuskoneessa osoittavat myöskin semmoiset tässä kappaleessa löytyvät lauseet kuin [- -] [Ahlqvist mainitsee esimerkkejä, ja toteaa:] Näitä ja tällaisia ei kukaan järjellinen ihminen voi ymmärtää.

[Hänen mukaansa ruotsin kieli kuultaa läpi] ”niin ruotsalainen on niissä usein paikoin ajatuksen juoksu”. [- -] *Vaan kaikkeahan meidän tulee suvaita tältä ”Suomen Shakespeareltä”!* [- -] *Minä tiedän, että nämät muistutukseni eivät enää tule hyödyttämään Kiveä. Se järjettömyys tahi hengellinen epäjärjestys, joka jo ennen on näkeville näkynyt hänen kirjateoksistansa, on nyt vallannut hänen henkensä kokonaan. [- -] Mitä Kiven kirjalliseen toimeen vielä tulee, olen minä, totuuden puhumalla, tahtonut suomalaiselta kirjallisuudelta torjua sen vaaran, jolla aatteellinen ja kielellinen ruokottomuus useimmissa hänen teoksistaan uhkasi sekä kirjallisuutta että kieltä. Kirjallinen ja kielellinen omatuntoni ei ole sallinut minun muuten menetellä, olletikin kuin minua on inhottanut se jumaloiminen, jolla Suomen kielelle ja kirjallisuudelle vieraat ja näiden oikeata henkeä tuntemattomat ovat Kiveä huutaneet niiden edistäjäksi. Tämä kumma leikki on nyt päättynyt kauhealla katastrofilla. Olkoon se opiksi vasta ilmautuville sekä kirjoittajille että heidän ystävillensä!* [- -]

Kiven uskollinen ystävä Kaarlo Bergbom julkaisee *Margaretaa* ja myös sen taustoja selostavan arvostelunsa *Kirjallisessa Kuukauslehdessä* helmikuussa 1872. Arvostelunsa lopussa hän osoittaa sanansa myös Ahlqvistille. Arvostelu päättyy seuraavasti: ”Olemme tässä ainoastaan tahtoneet viitata muutamiin tämän näytelmän avuihin, jotka ennen kaikkia ovat pistäneet silmäämme. Mielellämme heitämme muille tuon herostratillisen huvituksen onkia virheitä sekä kieliopillisissa että esteettillisessä suhteessa, joita löytyy tässä teoksessa, niinkuin jokaisessa ihmis-teossa. Mahdollista on, että heidän saaliinsa on vähän runsaampi, kuin mikä se oli Kiven eheämmissä, aikaisemmissa runoelmissa. Aurinkoa kohden kiittää täälläkin kotka, mutta – toinen siipi on ammuttu.”

Miksi?

Kysymys on yhä jäljellä. Mikä lopulta selittää Ahlqvistin pyrkimykset yksinkertaisesti kieltää ja tuhota Kivi kirjailijana? Mikään yksittäinen syy ei varmaankaan selitykseksi riitä, kyse on monien tekijöitten summasta, ehkä sellaistenkin, jotka ovat jääneet ja tulevat jäämään hämärän peittoon.

Edellä on noussut esille jo useita selittäviä tekijöitä: Ahlqvistin ja Kiven erilainen estetiikka ja erilaiset näkemykset elävästä suomen kielestä, Kiven haluttomuus suostua Ahlqvistin ohjailuun, kilpailuasetelma runoilijoina ja kirjailijoina, samoin kuin erilainen käsitys siitä, miten suomalaista kansaa tulee

kaunokirjallisuudessa kuvata. Mutta taustalla vaikuttavat myös ”suuremmat kuviot”: koko kansallinen herääminen odotuksineen ja ohjelmineen sekä sen ”lieveilmiöinä” esille nousseet kiistat ja kamppailut paitsi svekomaanien ja fennomaanien välillä, myös riidat fennomaanien omassa leirissä.

Ahlqvistin suhde sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan, että kansallisuusohjelman luojaan Snellmaniin on kiinnostava. Ahlqvist, joka 1860-luvun vaihteessa toimi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran sihteerinä, oli vuosikymmenen loppupuolella selvästi joutunut epäsuosioon, häntä – suomen kielen ja kirjallisuuden suurta auktoriteettia – ei enää valittu mihinkään Seuran lautakuntiin. Ahlqvistin puolestaan käytti Kiveä lyömäaseena myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran miehiä, etenkin paljolti kilpailijakseen kokemaansa Cygnaeusta vastaan. Suhde Snellmaniin taas juontaa juurensa jo 1840-luvulta. Snellman oli Kuopiossa ollessaan kiinnittänyt huomiota lahjakkaaseen nuoreen koululaiseen August Ahlqvistiin, jolta odotti paljon ja jota ryhtyi tukemaan. Seuraavalla vuosikymmenellä Snellman löysi puolestaan Helsingissä Alexis Stenvallin ja asetti toiveitaan häneen. – Mutta Ahlqvist ei joutunut kilpailuasetelmiin vain Snellmanin suosiosta, vaan myös Snellmanin itsensä kanssa. Kun Snellman valittiin keväällä 1870 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran esimieheksi, oli paikkaa hakenut myös August Ahlqvist.

Erääksi selittäväksi tekijäksi on usein nostettu myös Ahlqvistin syntyperä ja lapsuudenkokemukset. Hän oli kuopiolaisen palvelijattaren Maria Augusta Ahlqvistin ja ruotsinkieliseen sivistyneistöön kuuluneen vänrikki J. M. Nordenstamin avioton lapsi. Isä, josta Ahlqvist ei nuoruudessaan paljoa tiennyt, kohosi Venäjän sotarekillä ansioiduttuaan kenraaliksi ja Suomeen palattuaan vähitellen Suomen politiikan vaikutusvaltaisimmaksi mieheksi: yliopiston sijaiskansleriksi ja senaattoriksi; hän hoiti jopa useaan otteeseen väliaikaisesti kenraalikuvernöörin virkaa. Vapaa herraksi aateloitu isä olisi myöhemmin ollut valmis antamaan pojalle nimensä, mutta tämä ei enää suostunut, koska oli jo luonut nimen itselleen. August Ahlqvist vietti lapsuutensa Kuopiossa köyhissä oloissa yksinhuoltaja-äitinsä ja kolmen muun, kahdesta eri isästä syntyneen, aviottoman veljensä kanssa. Vaatimattomista oloista ja isättömyydestä huolimatta Ahlqvist ponnistautui määrätietoisesti merkittävään asemaan. Jo kouluaikana hän omaksui vankan isänmaallisen suomenmielisen näkemyksen., jota syvensi hänen syvä kiintymyksensä suomalaiseen äitiinsä, jota hän katsoi maailman kohdelleen väärin. Herättikö Kiven näkemys kansasta hänessä jotain syvälle sisimpään torjuttuja tunteita? Kuten Oiva Ketonen kirjoittaa: ”kaikki ne alkuvoimat, jotka hän oli jättänyt taakseen noustessaan rahvaasta sivistyneeseen luokkaan ja jotka hän rautaisella itsekurilla oli tukahduttanut itsessään, tulivat esiin Kiven tuotannossa ja erityisesti ’Nummisuutareissa’ ja ’Seitsemässä veljeksessä’, nyt vieläpä taiteen nimellä, vaatien runoudeksi korotettuina julkista hyväksymistä.” Kokiko hän Kiven näkemyksen suomalaisesta kansasta lopulta ikään kuin häpäisevän myös oman taustansa? Niin kuin Hannes Sihvo toteaa teoksessaan *Elävä Kivi*, Kivi joutui alusta asti poliittisten, kielipoliittisten ja lopulta myös henkilöpoliittisten ristiriitojen keskiöön. – Mutta ennen kaikkea Kivi oli aikaansa edellä. Hänen aloittaessaan kirjoittamisensa 1860-luvun vaihteessa, kirjallinen maaperä Suomessa oli vielä tiukasti sidoksissa romantiikan ja idealismin estetiikkaan. Juuri ne kirjailijat, jotka ovat toimineet uuden airuina, eivätkä ole sopineet vanhoihin muotteihin, ovat usein joutuneet kohtaamaan aikalaisten ymmärtämättömyyttä ja kritiikkiä. Tämän joutui ensimmäisenä ja kaikkein traagisimmalla tavalla kokemaan Aleksis Kivi. Kiven tuotanto ei vastannut ajan sivistyneistön kirjallisuuskäsitystä eikä moraalista arvomaailmaa, ei aina edes kaikkien hänen tukijoittensa ja ymmärtäjiensä. Sivistyneistö oli tottunut näkemään – ja halusi edelleen nähdä – kansan Runebergin teosten läpi Aikalaiset, myös ja ennen kaikkea Ahlqvist, peilasivat Kiven teoksia Runebergin tuotantoon. Siihen nähden *Seitsemän veljestä* edusti uutta realismia, jota Kiven vastustajat pitivät jopa inhorealismina ja kansankuvan vääristelynä. Runebergin ”juhlavaatteissa” sivistyneistön eteen nostamat kansanihmiset sopivat paremmin sivistyneistön sovinnaisiin käsityksiin ja fennomanian tarpeisiin, kuin Kiven ”arkivaatteiset”, monin tavoin raadollisetkin kansanihmiset. Kuten Eino Leino kirjoittaa, tuona aikana ”runouden, jos sen mieli olla kansallista ja isänmaalle arvokasta, tuli olla kirkasta, yksinkertaista ja korutonta muodoltaan, tyyntä, sopusointuista, plastista yleiseltä hengeltään. Sen tuli kaikessa välttää äärimmäisyyksiä ja kulkea kultaista keskitietä: [- -] kansan tuli nähdä siinä itsensä ihannoituna, juhlavaatteissaan.” Tätä vasten tuntuu oikeastaan melkein hämmästyttävältä, että Kivi sai sittenkin jo omana aikanaan niin monia tukijoita: Snellmanin, Fredrik Cygnaeuksen, Kaarlo Bergbomin, B. F. Godenhjelman, Eliel Aspelinin – myös he olivat aikaansa edellä. Mutta kuten etenkin Pirjo Lyytikäinen on nostanut esille, Runeberg ei vain idealisoi kansaa, hänen teostensa suhtautumistapa ja näkökulma kansaan on muutenkin ratkaisevasti toinen kuin Kiven. Runebergin *Hirvenhiitäjissä*, ”Saarijärven Paavossa” tai *Vänrikki Stoolin tarinoissa* kansaa katsotaan ylhäältä alaspäin:

säätyläisten näkökulmasta kansallisen ajattelun tarpeisiin, samalla kansa legitimoidaan sivistyneistön ihanteiden kantajaksi. – *Seitsemän veljeksien* ja sen rajoja rikkovan voiman lähde ja perusta on sen sijaan, Pirjo Lyytikäisen mukaan, aivan toinen: kansanomaisen näkökulman käyttö. *Seitsemässä veljeksessä* ylemmät yhteiskuntaluokat näyttäytyvät ”toisina” ja vieraina, sen viitekehyksenä on kansanomainen ”oma” maailma. Siinä ei ”yritetäkään luoda kuvaa kansan sielusta sivistyneistön mielenlennykseksi.” Samalla *Seitsemän veljestä* tuottaa ”vastakuvan sivistyneistön kansakuvulle.”

Erilaisiin tapoihin kuvata suomalaista kansaa kietoutuvat yleisemminkin kysymykset siitä, millaista nousevan suomalaisen kirjallisuuden ja sivistyksen oikein tuli olla, mille pohjalle sen tuli rakentua. Jo 1840-luvulla Snellman herätteli ruotsinkielistä sivistyneistöä – suomenkielistä sivistyneistöähän ei ollut olemassakaan – oman erinomaisuutensa illuusioista. Sivistyneistön oli Snellmanin mukaan totuuden nimissä myönnettävä, että heidän sivistyksensä oli vierasta lainaa ja että ”siinä liikkuva henki on täysin toinen kuin se, joka leimaa suomalaisen rahvaan ajattelua ja tunnetta.” – Juuri tähän ”vieraaseen lainaan” Ahlqvist ”ohjelmassa” nousevan suomenkielisen kulttuurin oli ennen muuta turvauduttava: suomen kielen oli jalostettava, suomalainen runous oli saatava taipumaan germaanisiin mittoihin, runouden muodon ja kielen tuli sopeutua sääntöihin, mallia tuli ottaa eurooppalaisesta (romanttisesta ja idealistisesta) kirjallisuudesta. Omaksi tehtäväkseen hän koki ohjata vasta ”heikolla oraalla” olevaa suomen kieltä ja suomenkielistä kirjallisuutta ”oikeaan”, ts. läntisten mallien suuntaan. – Taustalla näkyy koulumestariomainen ja oman kansallisen (mutta ehkä myös itse-) identiteetin heikkoudesta ja epävarmuudesta kertova ajatus siitä, että suomen kieli ja suomenkielinen kirjallisuus ei vielä ole kyllin hyvää, että suomen kansa ei sellaisenaan ole sopivaa kuvauksen kohteeksi. Että suomen kieli ja suomalainen kirjallisuus ”tarvitsee Ruotsalaisuuden suojelevaa verholehteä, voidaksensa kerran puhjeta täyteen ihanuuteensa.” Kivi ei suostu muotteihin eikä sääntöihin, hän ei tarvitse ”ruotsalaisuuden” – eikä Ahlqvistin – ”suojelevaa verholehteä”. *Seitsemässä veljeksessä* kansallinen, kansanomainen ja universaali lyövät kättä suvereenisti ohi Ahlqvistin vaatimien sääntöjen ja ”vieraisiin malleihin” turvaamisen. Lähtökohta *Seitsemässä veljeksessä* on kansankulttuurinen ja kansallinen – mutta samalla romaani on yleismaailmallinen, ja sitä ovat rohkaisseet sellaiset maailman kirjallisuuden suuret klassikot kuin Cervantes ja Shakespeare. Eikä Kivi ei ole oppipoika, hän on mestari. – Kuinka oikeaan Eino Leino tuntuukaan osuneen kutsuessaan Aleksis Kiveä suomalaisen kirjallisuuden ensimmäiseksi ”itsenäisyydenjulistukseksi”, joka monessa suhteessa merkitsi kaikkien entisten arvojen uudelleen arviointia. Tämä ”itsenäisyydenjulistus” oli uhka lähes kaikelle sille, mihin August Ahlqvist pyrki..

Lue lisää:

Ketonen, Oiva: *Kohtalon vaihtoehdot: Aleksis Kivi, August Ahlqvist ja sivistyneistön vähäinen kansalaisrohkeus*. WSOY 1989.

Kohtamäki, Ilmari: *August Ahlqvist suomen kielen ja kirjallisuuden arvostelijana*. Vammalan kirjapaino 1956.

Lyytikäinen, Pirjo: *Vimman villityt pojat: Aleksis Kiven Seitsemän veljeksien laji*. SKS 2004.

Sihvo, Hannes: *Elävä Kivi: Aleksis Kivi aikanansa*. SKS 2002.

Tarkiainen, Viljo: *Aleksis Kivi: elämä ja teokset*. Kolmas, korjattu painos. WSOY 1916.